

Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi

Editörler:

Vedat AKTEPE · Mevlüt GÜNDÜZ
Nuray KURTDEDE FİDAN · Elvan YALÇINKAYA

Yazarlar

Hüseyin ÇALIŞKAN · Ebru UZUNKOL · Işın SEVER
Ömür GÜRDOĞAN BAYIR · Nadire Emel AKHAN · Samet ÇİÇEK
Feride ERSOY · Alper KAŞKAYA · Seher YARAR KAPTAN
Adem BELDAĞ · Özlem ULU KALIN · Vedat AKTEPE
Mevlüt GÜNDÜZ · Erol KOÇOĞLU · F. Betül DEMİR
Nur Leman BALBAĞ · Serkan ASLAN · Nuray KURTDEDE FİDAN
Ayşe ÖZAYDIN · Fatma MAZMAN BUDAK · Elvan YALÇINKAYA
Ayten KARACA · Fatma ÜNAL · Kadir KARATEKİN

Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Lisans Programları

Editörler: Doç. Dr. Vedat AKTEPE - Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ
Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN - Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

Kuramdan Uygulamaya SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

ISBN 978-625-7676-32-8

DOI 10.14527/9786257676328

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Şubat 2021, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Son yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler ve Covid-19 salgınının insan yaşamına ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel birçok alanda etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu anlamda salgın sonrası eğitim dünyasında ise ciddi değişimler yaşanmıştır. Ülkelerin eğitim politikalarının belirlenmesinde ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli etkileri olmuştur. Hem ülkemizde hem de dünyanın çok sayıda ülkesinde eğitim süreci uzaktan yürütülmeye çalışılmıştır. Bu süreçte uzaktan eğitimin bazı dezavantajları bulunsa da, ne kadar önemli ve gerekli olduğu anlaşılmıştır. Eğitimciler ve eğitim bilimleri alanında çalışma yapan akademisyenlerin uzaktan eğitim konusunda çalışmalar yapmasını da zorunlu kılmıştır. Salgın sonrası eğitim bilimleri alanında çok sayıda çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. En genel bakış açısıyla disiplinlerarası bir çalışma alanı, müfredat alanı ve bir temel eğitim dersi olarak tanımlanan “sosyal bilgiler eğitimi” alanında da salgın sonrası, sosyal bilgiler derslerinin nitelikli ve etkili bir şekilde yürütülmesi amacıyla, akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Hem bu ihtiyacı karşılamak ve hem de “sosyal bilgiler eğitimi” alanına katkı sağlamak amacıyla Türkiye’nin farklı üniversitelerinden bir araya gelen akademisyenler bu eseri hazırlamışlardır. Değerli öğretmenlerimizin, öğretmen adaylarımızın, akademisyenlerimizin ve bu alana ilgi duyan herkesin istifadesine sunmuşlardır.

Kitap, sınıf öğretmenliği lisans programındaki “sosyal bilgiler öğretimi” dersi, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programındaki “sosyal bilgiler öğretimi 1” ve “sosyal bilgiler öğretimi 2” derslerine kaynak oluşturmaktadır. Sınıf öğretmeni adaylarının ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “sosyal bilgiler” dersinin etkili olarak işlenmesi ve öğretilmesi açısından bu kitap önemli görülmektedir. Bu bakımdan sınıf öğretmeni adaylarının ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu kitaptan yararlanmaları; dersin etkili öğretilmesinde ve verimli işlenmesinde kaynaklık edeceği düşünülmektedir. “Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi” ders kitabı, YÖK yeni kur tanımına uygun olarak öğretmen yetiştirme yeni lisans programı esas alınarak hazırlanmıştır. Kitabın içeriği şöyledir: Sosyal bilgiler alanı, özellikleri ve temel amaçları; sosyal bilgiler dersinin temel becerileri; sosyal bilgilerde okuryazarlık; sosyal bilgiler alanının ilköğretim programındaki yeri ve tarihçesi; sosyal bilgiler öğretim programının incelenmesi; sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan strateji, yöntem ve teknik kullanımı; sosyal bilgiler öğretiminde materyal kullanımı ve örnek uygulamalardır. Sosyal bilgiler dersinde demokrasi ve insan hakları eğitimi; sosyal bilgilerde değerler eğitimi; Türkiye ve diğer ülkelerdeki sosyal bilgiler ders kitaplarından örnekler ve kıyaslamalar; sosyal bilgilerde aşamalı sınıflamaya uygun amaç yazma ve örnekleri; sosyal bilgiler öğretiminde

içerik, içerik düzenleme ilkeleri ve yaklaşımları; sosyal bilgiler öğretiminde alternatif/güncel kaynaklardır. Sosyal bilgiler dersi okul dışı öğrenme ortamları; sosyal bilgiler dersinde ölçme ve değerlendirmenin özellikleri, ölçme ve değerlendirmede kullanılan teknikler; sosyal bilgiler dersinde mikro öğretim uygulamaları; sosyal bilgiler dersi öğretim programının Türkiye yeterlilikler çerçevesi açısından değerlendirilmesidir.

“Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi” kitabı, ülkemizin farklı üniversitelerinde görev yapan ve bu alanda çalışan birçok akademisyenin yoğun çalışmaları sonunda hazırlanmıştır. Bölüm yazarları içeriklerini oluştururken alana ilişkin ulusal ve uluslararası güncel bilgilerden yararlanarak bölümlerini yazmışlardır. Ayrıca öğretmen adaylarının bilgi, beceri ve değer kazanmalarını sağlamak amacıyla bölümlerinde, kuramsal bilgiyi pratikte de uygulayabilecekleri uygulama ve etkinliklere yer vermişlerdir. Bölümlerde yer alan uygulama örneklerinin, öğretmen adaylarına önemli ölçüde yol göstereceği ve faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının “sosyal bilgiler öğretimi” dersi içeriğinde yer alan konulara ilişkin farklı bakış açıları kazanmalarını ve kendi etkinliklerini geliştirebilmeleri beklenmektedir. Bu eserin oluşmasına doğrudan katkı sunan ve emeği geçen tüm akademisyenlere ayrı ayrı şükranlarımızı sunuyoruz. Sosyal Bilgiler alanına yararlı olması dileğiyle...

Şubat, 2021

Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN

Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Doç. Dr. Vedat AKTEPE - Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ
Doç. Dr. Nuray KURTEDEDE FİDAN - Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

1. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Alanı, Özellikleri ve Temel Amaçları

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6849-1318

Dr. Öğr. Üyesi Ebru UZUNKOL, Sakarya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1897-137X

2. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersinin Temel Becerileri

Dr. Öğr. Üyesi Işın SEVER, Hakkâri Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5381-6976

3. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Okuryazarlık

Doç. Dr. Ömür GÜRDOĞAN BAYIR, Anadolu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7455-7237

4. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Alanının İlkokul Programındaki Yeri ve Tarihçesi

Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN, Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3628-8571

Doktora Öğrencisi Samet ÇİÇEK, Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1056-7911

5. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretim Programının İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Feride ERSOY, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7088-4903

6. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Strateji Yöntem Teknik Kullanımı

Doç. Dr. Alper KAŞKAYA, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6695-6422

7. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Kullanımı ve Örnek Uygulamalar

Dr. Öğr. Üyesi Seher YARAR KAPTAN,

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5714-3684

Doç. Dr. Adem BELDAĞ, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

ORCID No: 000-0002-3482-4273

8. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi

Doç. Dr. Özlem ULU KALIN, Artvin Çoruh Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9317-5261

9. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Değerler Eğitimi

Doç. Dr. Vedat AKTEPE, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5259-9340

Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ, Süleyman Demirel Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5823-190X

10. BÖLÜM: Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarından Örnekler ve Kıyaslamalar

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU, İnönü Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4595-2892

Bilim Uzmanı F. Betül DEMİR, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3573-6160

11. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Aşamalı Sınıflamaya Uygun Amaç Yazma Örnekleri

Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ,

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5166-907

12. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde İçerik, İçerik Düzenleme İlkeleri ve Yaklaşımları

Dr. Öğr. Üyesi Serkan ASLAN, Süleyman Demirel Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8515-4233

- 13. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Alternatif / Güncel Kaynaklar**
Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN, Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2056-1994
Doktora Öğrencisi Ayşe ÖZAYDIN, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3724-2954
- 14. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersi Okul Dışı Öğrenme Ortamları**
Dr. Öğr. Üyesi Fatma MAZMAN BUDAK,
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0510-6774
- 15. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirmenin Özellikleri, Ölçme ve Değerlendirmede Kullanılan Teknikler**
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA, Erciyes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1838-0411
Ayten KARACA, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3723-7063
- 16. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersinde Mikro Öğretim Uygulamaları**
Doç. Dr. Fatma ÜNAL, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1829-2999
- 17. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Anahtar Yetkinlikler Açısından İncelenmesi**
Prof. Dr. Kadir KARATEKİN, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3807-7030

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ALANI, ÖZELLİKLERİ VE TEMEL AMAÇLARI

Giriş.....	2
Sosyal Bilgiler Alanı, Özellikleri ve Temel Amaçları.....	2
Sosyal Bilgiler Nedir? Ne Değildir?	2
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Önemi.....	5
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Özellikleri ve Temel İlkeler.....	7
Etkili Vatandaş Yetiştirme	8
Kültürleme.....	9
Çocuğa Görelik.....	9
Bilgi Temeli	10
Yöntem.....	12
Zaman (Geçmiş-Bugün-Gelecek).....	12
Alan ve Ders.....	12
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar.....	13
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	13
Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	13
Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler	14
Özet	15
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	16
Kaynakça.....	18

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TEMEL BECERİLERİ

Giriş.....	22
Sosyal Bilgiler Dersi.....	22
Beceri ve Öğretimi	23
Sosyal Bilgiler Dersi Becerileri	25
Temel Becerilerin Öğretimiyle İlgili Uygulama Örnekleri	33
Özet	37
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	39
Kaynakça.....	40

3. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE OKURYAZARLIK

Giriş.....	46
Sosyal Bilgiler.....	46
Okuryazarlık	47
Sosyal Bilgilerde Okuryazarlık Alanları	49
Bilimsel Okuryazarlık.....	50
Coğrafya Okuryazarlığı.....	51
Çevre Okuryazarlığı.....	52
Dijital Okuryazarlık.....	53
Finansal Okuryazarlık	54
Harita Okuryazarlığı.....	54
Hukuk Okuryazarlığı.....	55
Medya Okuryazarlığı	56
Politik Okuryazarlık.....	57
Tarih Okuryazarlığı.....	58
Sosyal Bilgilerde Okuryazarlıkla İlgili Uygulama Örnekleri.....	59
Özet	61
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	61
Kaynakça.....	63

4. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ALANININ İLKOKUL PROGRAMINDAKİ YERİ VE TARİHÇESİ

Sosyal Bilgiler Dersi ve Önemi	68
Okul Öncesinden İlkokula Sosyal Bilgiler	69
Neden İlkokul Döneminde Sosyal Bilgiler Öğretilmeli?.....	71
Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programlarında Sosyal Bilgiler.....	73
1924 İlk Mektep Müfredat Programında Sosyal Bilgiler	74
1926 İlk Mektep Müfredat Programında Sosyal Bilgiler	75
1930 İlk Mektep Müfredat Programında Sosyal Bilgiler	76
1936 İlk Mektep Müfredat Programında Sosyal Bilgiler	77
1948 İlkokul Programında Sosyal Bilgiler	78
1962 İlkokul Programı Taslağında Sosyal Bilgiler	79
1968 İlkokul Programında Sosyal Bilgiler	80
1998 İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler	80
2005 İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler	81

2018 Programında Sosyal Bilgiler	81
Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarından Örnekler	83
1926 Programına Ait Yurt Bilgisi Ders Kitabından Bazı Örnekler	83
1930 Programına Ait Yurt Bilgisi Ders Kitabından Bazı Örnekler	84
1936 Programına Ait bir Yurt Bilgisi Ders Kitabından Bazı Örnekler.....	85
1948 Programına Ait bir Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabından Bazı Örnekler	86
1968 Programına Ait bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Bazı Örnekler	87
1998 Programına Ait bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Bazı Örnekler	88
2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarından Bazı Örnekler.....	89
Özet	90
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	91
Kaynakça.....	93

5. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	98
Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçları	99
Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yaklaşımı	101
Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapısı	104
Öğrenme Alanları	105
Kazanımlar	106
Yetkinlikler	109
Değerler	114
Ölçme ve Değerlendirme	116
Özet	117
Ek 1: 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bazı Yenilikler	118
Ek 2: Bütüncül Yaklaşımına Uygun Etkinlik Tasarımı Süreçlerine İlişkin Bir Örnek.....	119
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	125
Kaynakça.....	128

6. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE STRATEJİ YÖNTEM TEKNİK KULLANIMI

Sosyal Bilgiler Öğretiminin Doğası	132
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Strateji Yöntem ve Teknik Kullanımı.....	133
Anlatıya Dayalı Öğretim	136
Sorgulama / Araştırma Tabanlı Öğretim	138
Dramatizasyon Odaklı Öğretim.....	142
Kavram Öğretimi	146
Oyun Tabanlı Öğretim	153
Özet	156
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	157
Kaynakça.....	161

7. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MATERYAL KULLANIMI VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Giriş.....	166
Temel Kavramlar	167
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Kullanımı.....	169
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Kullanımının Önemi.....	170
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Hazırlanmasında, Seçiminde ve Kullanımında Dikkat Edilecek Hususlar	173
Materyal Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar	173
Materyal Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	175
Materyal Kullanımında Dikkat Edilecek Hususlar	175
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyal Geliştirme.....	175
Materyal Tasarım İlkeleri	175
Materyal Tasarım Ögeleri.....	176
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Materyaller.....	178
Bilgisayar Destekli Eğitim ve Öğretim	183
Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Eğitim Materyalleri	184
Özet	187
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Örnek Materyaller Poster-Afiş Örnekleri.....	188
Pano Örnekleri	189
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	190
Kaynakça.....	193

8. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ

Giriş.....	196
Demokrasi	197
Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi	198
Milli Eğitim Şurasında ve Öğretim Programlarında Demokrasi.....	198
İnsan Hakları.....	201
Sosyal Bilgiler Dersinde İnsan Hakları.....	202
Özet	203
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	204
Kaynakça.....	207

9. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Sosyal Bilgiler Dersi	210
Değerler	211
Değerler Eğitimi	213
Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi ve Programda Geçen Değerler.....	214
Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Değer Eğitimi Yaklaşımları	218
Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Telkin) Yaklaşımı	219
Değeri Belirginleştirme (Değeri Açıklama) Yaklaşımı.....	220
Değer Analizi (Değeri Çözümleme) Yaklaşımı.....	220
Ahlaki Muhakeme (İkilem) Yaklaşımı	221
Eylem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı.....	221
Gözlem Yoluyla Öğrenme (Sosyal, Taklit) Yaklaşımı	221
Değerlerin Gizli Öğretimi (Örtük Program) Yaklaşımı.....	222
Özet	222
Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimiyle İlgili Etkinlikler	224
Örnek Olaydaki Değerlerin Analizi.....	225
Atasözü ve Vecizlerle Değerler Eğitimi Etkinliği	227
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	229
Kaynakça.....	231

10. BÖLÜM

TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERDEKİ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAN ÖRNEKLER VE KIYASLAMALAR

Giriş.....	234
Ders Kitapları.....	235
Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	236
Türkiye ve Diğer Ülkelerde Ders Kitaplarının Karşılaştırılması	237
ABD (Los Angeles Eyaleti) ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	238
Almanya (Berlin Eyaleti) ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	240
Azerbaycan ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	243
Danimarka (Odense Bölgesi) ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	244
Fransa ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	244
İran ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması	245
Kanada (Ontario Eyaleti) ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	249
Makedonya ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	250
Mısır Arap Cumhuriyeti ve Türkiye'deki Ders Kitaplarının Karşılaştırılması.....	252
Özet	254
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	255
Kaynakça.....	255

11. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE AŞAMALI SINIFLAMAYA UYGUN AMAÇ YAZMA ÖRNEKLERİ

Giriş.....	260
Amaç ve Amaçların Sınıflandırılması.....	260
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgilerde Amaçların Sınıflandırılması	263
Sosyal Bilgilerde Aşamalı Sınıflamaya Uygun Amaç Yazma	264
Bilişsel Alan.....	264
Bilgi Birikimi Boyutu.....	267
Bilişsel Süreç Boyutu.....	269
Duyuşsal Alan.....	273
Devinişsel Alan.....	275
Özet	276
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	277
Kaynakça.....	278

12. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE

İÇERİK, İÇERİK DÜZENLEME İLKELERİ VE YAKLAŞIMLARI

Giriş.....	282
Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	282
İçerik	283
İçerik Düzenleme İlkeleri.....	286
İçerik Düzenleme Yaklaşımları.....	288
İçerik Düzenlemeyi Etkileyen Etmenler	290
Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Öğrenme Alanları.....	292
Özet	296
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	296
Kaynakça.....	299

13. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE

ALTERNATİF / GÜNCEL KAYNAKLAR

Giriş.....	302
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Animasyon Film.....	303
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kamu Spotu	305
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dijital Öyküleme.....	308
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Belgesel	309
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Medya Araçları.....	311
Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnfografik.....	314
Özet	317
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	317
Kaynakça.....	319

14. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİ OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

Giriş.....	324
Öğrenme Ortamı Kavramı.....	325
Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kavramının Tanımı.....	326
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Önemi ve Öğretim Programıyla İlişkisi	328
Tarihi ve Kültürel Varlıkları İçeren Okul Dışı Öğrenme Ortamları.....	329

Coğrafi Varlıkları İçeren Okul Dışı Öğrenme Ortamları	330
Resmi ve Özel Kurumları Kapsayan Okul Dışı Öğrenme Ortamları.....	331
Sivil Toplum Kuruluşlarını Kapsayan Okul Dışı Öğrenme Ortamları.....	332
Dijital Öğrenme Ortamları	335
Okul Dışı Öğrenme Ortamlarıyla İlgili Uygulama Örnekleri.....	338
Okul Dışı Öğrenme Ortamlarıyla İlgili Uygulama Örneği.....	339
Özet	343
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	343
Kaynakça.....	344

15. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN ÖZELLİKLERİ, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN TEKNİKLER

Giriş.....	348
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirmenin Özellikleri	352
Geçerlik (Validity).....	353
Güvenirlilik (Reliability).....	355
Yanlılık (Bias).....	355
Kullanışlılık (Usefulness, Practicability)	356
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirmede Kullanılan Teknikler.....	356
Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme	357
Alternatif Ölçme ve Değerlendirme	362
Özet	368
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirmede Kullanılan Teknikler İle İlgili Uygulama Örnekleri	369
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	370
Kaynakça.....	372

16. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MİKRO ÖĞRETİM UYGULAMALARI

Giriş.....	376
Mikro Öğretim.....	377
Mikro Öğretim Uygulaması.....	379
Mikro Öğretimin Yararları ve Sınırlılıkları.....	384
Sosyal Bilgiler Dersinde Mikro Öğretim Uygulaması.....	386

Planlama Aşaması	387
Uygulama Aşaması.....	388
Geribildirim Verme Aşaması.....	388
Tekrar Uygulama ve Değerlendirme Aşaması.....	388
Özet	389
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	389
Kaynakça.....	391

17. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ANAHTAR YETKİNLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Giriş.....	396
Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ)	396
Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ)	397
Anadilde İletişim Yetkinliği	398
Yabancı Dillerde İletişim Yetkinliği	400
Matematiksel Yetkinlik ve Bilim / Teknolojide Temel Yetkinlikler	401
Dijital Yetkinlik.....	405
Öğrenmeyi Öğrenme	406
Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler	407
İnisiyatif Alma ve Girişimcilik	411
Kültürel Farkındalık ve İfade	412
Özet	414
Değerlendirme Soruları ve Cevapları	415
Kaynakça.....	416

Yazarlar Hakkında.....	419
-------------------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

2. BÖLÜM

Tablo 1. Karar Verme Çalışma Kâğıdı	37
---	----

4. BÖLÜM

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim Kademelerindeki Yeri.....	70
Tablo 2. Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programlarında Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamına Giren Dersler.....	73

5. BÖLÜM

Tablo 1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları, Kazanım ve Süre Dağılımı.....	107
Tablo 2. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	112
Tablo 3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	113
Tablo 4. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	114
Tablo 5. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	115
Tablo 6. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bazı Yenilikler	118
Tablo 7. Etkinlik Genel Bilgileri	120
Tablo 8. Etkinlik Taksonomik İlişkilendirme Örneği.....	121
Tablo 9. Etkinlik Çoklu Zekâ İlişkilendirmesi.....	121
Tablo 10. Etkinlik Hazırlık Çalışmaları Örneği.....	122
Tablo 11. Etkinlik Uygulama Süreci Örneği -1.....	123
Tablo 12. Etkinlik Uygulama Süreci Örneği -2.....	124
Tablo 13. Etkinlik Ölçme ve Değerlendirme Araçları Örneği.....	124
Tablo 14. Etkinlik Uygulama Süreci Hakkında Açıklamalar Örneği.....	124

7. BÖLÜM

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğretim Materyallerine Ait Alan Yazında Yer Alan Sınıflandırmalar	179
Tablo 2. Öğretimsel Materyaller ve Medya Biçimlerinin Özellikleri	179
Tablo 3. Öğrenme Öğretime Yönelik Araç, Gereçler.....	180
Tablo 4. Sınıf Ortamlarında Kullanılan Araçlar	181
Tablo 5. Eğitimde Kullanılan Sosyal Ağlar	182
Tablo 6. Yerli ve Yabancı Dijital Öğrenme Ortamları	185

9. BÖLÜM

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerleri.....	215
Tablo 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kök Değerleri	215

11. BÖLÜM

Tablo 1. Eğitimin Amaçlarının Hiyerarşik Düzeni	261
Tablo 2. Revize Edilmiş Bilişsel Alan Taksonomisi.....	265
Tablo 3. Alanda Yer Alan Diğer Sınıflamalar	266
Tablo 4. Bilişsel Süreç Boyutu Düzeyleri	270
Tablo 5. Duyuşsal Alanın Sınıflaması.	273
Tablo 6. Devinişsel Alan Sınıflaması.....	275

17. BÖLÜM

Tablo 1. TYÇ'de 2. ve 3. Seviyede İfade Edilmiş Bilgi, Beceri ve Yetkinlikler	398
---	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ**1. BÖLÜM**

Şekil 1. Etkili sosyal bilgiler öğretimi	6
Şekil 2. Sosyal bilgilerin bilgi temelleri.....	10

2. BÖLÜM

Şekil 1. Zaman şeridi.....	35
Şekil 2. Okul krokisi	36

4. BÖLÜM

Şekil 1. Temel eğitimden itibaren sosyal bilgiler dersinin hedefleri	72
--	----

5. BÖLÜM

Şekil 1. 2018 sosyal bilgiler öğretim programının yapısı	104
Şekil 2. Türkiye yeterlilikler çerçevesi anahtar yetkinlikleri	109
Şekil 3. Kazanım-taksonomi-program bütünlüştürme örneği	120

6. BÖLÜM

Şekil 1. 21. yy. becerileri sınıflaması.....	135
Şekil 2. Etkili beceri öğretimi için sosyal bilgiler öğretimi neleri içermelidir?	135
Şekil 3. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek stratejiler	136
Şekil 4. Örnek sorgulama tabanlı öğretim etkinlikleri	140
Şekil 5. Örnek dramatizasyon odaklı öğretim etkinlikleri.....	143
Şekil 6. Sosyal bilgiler öğretiminde sürecinde yer verilecek kavramlar	147
Şekil 7. Kavram öğretimi süreci.....	148
Şekil 8. Sosyal bilgiler öğretiminde kavram öğretimi teknikleri.....	150
Şekil 9. Örnek işbirliği temelinde gerçekleştirilebilecek	152
Şekil 10. Geleneksel çocuk oyunları örnekleri	155

7. BÖLÜM

Şekil 1. Materyallerdeki okunabilirlik sıralaması..... 178

10. BÖLÜM

Şekil 1. ABD ve Türkiye 7. sınıf ders kitaplarından içindekiler sayfası 239

Şekil 2. ABD ve Türkiye 6. sınıf ders kitaplarından ön kapak sayfası 240

Şekil 3. Almanya ve Türkiye 6. sınıf ders kitaplarından sayfa örneği 241

Şekil 4. Almanya ve Türkiye 6.sınıf ders kitaplarından etkinlik örneği 242

Şekil 5. Danimarka ve Türkiye 6.sınıf ders kitaplarından sayfa örneği 245

Şekil 6. İran ve Türkiye 7. sınıf ders kitaplarından kapak sayfası 246

Şekil 7. İran ve Türkiye 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından
içindekiler sayfası..... 247

Şekil 8. İran ve Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından ünite tanıtımı
sayfası 247

Şekil 9. İran ve Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından sayfa örneği 248

Şekil 10. İran ve Türkiye 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabından etkinlik örnekleri... 249

Şekil 11. Makedonya ve Türkiye ders kitaplarından kapak sayfası 250

Şekil 12. Makedonya ve Türkiye ders kitabından sayfa örneği..... 251

Şekil 13. Mısır Arap Cumhuriyeti II. kademe 1. sınıf 1. dönem ve
Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından kapak sayfası 252

Şekil 14. Mısır Arap Cumhuriyeti II. kademe 1. sınıf 1. dönem ve
Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından ders kitaplarından
içindekiler sayfası..... 253

Şekil 15. Mısır Arap Cumhuriyeti II. kademe 1. sınıf 1. dönem ve Türkiye 6. sınıf
sosyal bilgiler ders kitaplarından ders kitaplarından sayfa örneği..... 253

12. BÖLÜM

Şekil 1. İçerik düzenleme yaklaşımları 288

13. BÖLÜM

Şekil 1. Sosyal Bilgiler öğretiminde alternatif/ güncel kaynaklar 303

Şekil 2. Sosyal Bilgiler öğretiminde infografikler..... 316

16. BÖLÜM

Şekil 1. Mikro öğretim süreç yönetimi 382

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ALANI, ÖZELLİKLERİ VE TEMEL AMAÇLARI

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN - Sakarya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6849-1318

Dr. Öğr. Üyesi Ebru UZUNKOL - Sakarya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1897-137X

Kazanımlar

- Sosyal bilgiler alanının yapısını kavrar.
- Sosyal bilgilerin amacını ve önemini fark eder.
- Sosyal bilgiler öğretiminin özelliklerini ve temel ilkelerini kavrar.
- Sosyal bilgiler öğretimindeki temel yaklaşımları fark eder.

Anahtar Kavramlar

- Sosyal bilgilerin alanı
- Sosyal bilgilerin özellikleri
- Sosyal bilgilerin temel amaçları

İçindekiler

- Giriş
- Sosyal Bilgiler Nedir? Ne Değildir?
- Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Önemi
- Sosyal Bilgiler Öğretiminin Özellikleri ve Temel İlkeler
- Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar
- Özet
- Değerlendirme Soruları ve Cevapları
- Kaynakça

GİRİŞ

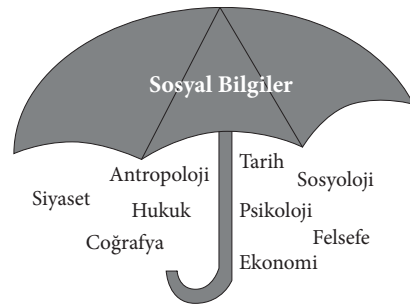
Koşulların hızla değiştiği ve pek çok gelişmenin yaşandığı çağımızda, toplumların sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmeleri ve bu gelişmelere ayak uydurabilmeleri için en önemli faktörlerden birisi eğitimidir. Kuşkusuz ki bunun sebebi toplumların geleceğinin bir sonraki kuşağa bağlı olmasıdır. Dolayısıyla eğitim, çağın gerekliliklerine ve değişimlere ayak uydurabilen, fikirler üreten ve bu fikirleri uygulamak için sorumluluk alan, yaşadığı toplumu ve elbette dünyayı geçmişinden bugüne iyi tanıyan, toplum ve dünya yararına bir şeyler yapmak için istekli olan bireyler yetiştirmeyi amaçlamalıdır. Söz konusu özellikler de aslında toplumların aktif vatandaşlar yetiştirmeye odaklanarak bireylere kazandırabileceği özellikler arasındadır. İşte bu noktada, temel amacı iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler eğitimi hem Türkiye’de hem de dünyanın pek çok ülkesinde kritik bir öneme sahiptir.

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin hem yaşadıkları ülkeyi hem de dünyayı daha yakından tanımaları ve anlamaları için sosyal bilimlere ait bilim dallarından yararlanan ve sosyal bilimlerden elde ettiği bilgiyi öğrencilere bütüncül bir anlayışla ve farklı bilim dallarıyla da ilişkilendirerek sunan bir derstir. Türkiye’de de vatandaşlık eğitimi için temel ders konumunda olup 4-7. sınıf düzeylerinde okutulmaktadır.

SOSYAL BİLGİLER ALANI, ÖZELLİKLERİ VE TEMEL AMAÇLARI

Sosyal Bilgiler Nedir? Ne Değildir?

Sosyal bilgiler ile ilgili olarak günümüze değin farklı görüşler ortaya atılmıştır. Tarihçiler, tarihin sosyal bilgilerin çekirdeğini oluşturduğunu savunurken, bazı sosyal bilimciler sosyal bilgileri sosyal bilimlerin bütünü olarak ele almışlardır. Hümanistlere göre sosyal bilgiler sorunsuz, daha verimli ve kontrol edilebilir bir toplum yaratmayı amaçlayan bir alan iken Dewey’in görüşlerini temel alanlar ise sosyal bilgileri, öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerini geliştiren ve sosyal gelişimine katkıda bulunan bir alan olarak görmüşlerdir. Bu görüşlerin ışığında sosyal bilgiler terimi, farklı alanların eğitimsel amaçlarla entegre edildiği bir şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır (Evans, 2004). Gökkaya (2003), sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin bir

geliştiren ve sosyal gelişimine katkıda bulunan bir alan olarak görmüşlerdir. Bu görüşlerin ışığında sosyal bilgiler terimi, farklı alanların eğitimsel amaçlarla entegre edildiği bir şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır (Evans, 2004). Gökkaya (2003), sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin bir

bileşimi olarak düşünüldüğünü ancak bunun büyük bir yanığı olduğunu belirtmektedir. Çünkü sosyal bilgiler dersi, insanın sosyal bir varlık olduğu düşüncesine dayandığından çok disiplinli bir alan olmak durumundadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler, farklı disiplinlerden etkilenen ve bu disiplinleri de etkileyen; sosyal bilimler disiplinlerinin toplu öğretim kapsamında bir araya getirilerek oluşturulduğu bir alandır (Kaya ve Öner, 2017). Nitekim Sönmez (2005) de sosyal bilgilerin genel olarak toplum bilimlerinden oluştuğunu yeri geldiğinde edebiyat başta olmak üzere matematik ve sanatla ilgili bilimlerden de yararlandığını belirtmiştir.

Bu farklı görüşler çerçevesinde sosyal bilgilere ilişkin farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler ile ilgili en kapsamlı çalışmalardan birini yürütmüş olan Barr, Barth ve Shermişe (1977, s.69) göre sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir (Akt. Doğanay, 2005). Ross (2006) ise sosyal bilgiler dersini; gençlere bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasıyla sosyal hayata aktif bir şekilde dâhil olabilmelerini sağlayan en önemli derslerden birisi olarak tanımlamaktadır (Gündüz, 2018; Ross, 2006). Sosyal bilgiler ile ilgili belki de en çok kabul gören tanımlardan biri Sosyal Bilgiler Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Konseyi (NCSS, 1994, s.2) tarafından; “vatandaşlık yeterliliklerini teşvik etmek için antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, politika, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin de uygun içeriğinden yararlanan bir derstir” (Akt. Mindes, 2006) şeklinde yapılan tanımdır.

Türkiye’de de sosyal bilgilere ilişkin farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir. Doğanay (2005) sosyal bilgileri, konusu toplum ve insan olan bilimlerin kullandığı yöntemlerden faydalanarak, bireylerin çevresiyle etkileşimini disiplinler arası bir şekilde ele alan ve temel demokratik değerleri edinmiş, düşünme becerisi gelişmiş demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır. Erdenè (tarihsiz, s.8) göre sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumluluğunu bilen vatandaş yetiştirmek amacı ile sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır. Öztürk (2009, s.4) ise, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alarak problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri karşılaştırarak kullanan bir öğretim programı şeklinde bir tanım yapmıştır.

2005 Sosyal bilgiler ders programında ise sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite